

*Мельничук Н. О.,**кандидат філологічних наук,**асистент кафедри іноземних мов для природничих факультетів
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

СТРУКТУРА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ ЕМОТИВНИХ ПРИКМЕТНИКІВ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Статтю присвячено опису структури лексико-семантичного поля емотивних прикметників у сучасній англійській мові. У сучасних лінгвістичних дослідженнях поняття лексико-семантичного поля є актуальним у вивченні лексико-семантичної структури мови як комплексу взаємопов'язаних елементів. Семантичне поле емотивності в англійськомовній картині світу є складною структурою, яка охоплює елементи різних частин мови. Серед них виокремлюється ЛСП емотивних прикметників, які є безпосередніми зразками вербальної реалізації емоцій людини у межах мовної картини світу, а тому передбачається безперервність зв'язків об'єктів множини поряд із можливістю опису цих емотивних одиниць в їх сукупності без поділу цієї лексики на лексику вираження та лексику опису емоцій, на відміну від функціонально-семантичних класів емотивних слів, дослідження яких цього вимагає. Семантичне поле містить у собі інтегральну семантичну ознаку, яка об'єднує всі його одиниці та виражається лексемою з узагальненим значенням – інтегральною лексемою, саме вона є формальним словом-домінантою з широким лексичним значенням, яке об'єднує сукупність семантичних ознак поля, найбільш постійними та релевантними серед яких є семемі. У мові семемі виражаються лексично за допомогою певної кількості лексем або лексико-семантичних варіантів слів, маніфестуючи сигніфікативно-денотативну співвіднесеність зі смисловим центром поля. У свою чергу, семемі зумовлюють належність слова до окремої польової структури або протиставляють лексеми одна одній у межах конкретного поля, втілюючи, відповідно, інтегральний або диференціальний характер. Таким чином, слово у структурі ЛСП може мати повну, часткову, потенційну або контекстуальну співвіднесеність, яка залежить від належності слова до певного поля всім своїм значенням, одним або декількома зі значень, поєднанням зі словом-конкретизатором або впливом певного лексичного значення у контексті. Дослідження лексико-семантичного поля емотивних прикметників базується на принципі системності та висуває на перший план зв'язок мови з дійсністю, її співвіднесеність із позамовною реальністю. Воно є досить складною структурою, в якій виокремлюють ядро, навколоядерну зону та периферію.

Ключові слова: семантична ознака, лексико-семантичне поле, емотивний прикметник, мовна картина світу, семантична структура.

Постановка проблеми. Аналіз семантичної структури слів, що входять до ЛСП емотивних прикметників на позначення емоцій людини, проведений на матеріалі ад'єктивів англійської мови, оскільки вони характеризуються, на думку деяких дослідників, «розмітою сферою значення» [1, с. 46]

та «широкою смислової структури» [2, с. 153.]. Вони відображають не тільки зовнішній, але й внутрішній світ людини, її ставлення до навколишньої дійсності, яка, як правило, має ціннісний характер, тому що «висловлюючи ті чи інші думки про світ, людина постійно накидає на нього світлотіньову сітку загальнолюдських та індивідуальних уявлень про добро та зло» [3, с. 6].

Емоції є досить складним феноменом як у психологічному, так і в лінгвальному плані, а тому вичерпний аналіз емотивних значень чи конотацій у лексичній системі англійської мови є актуальним. При безпосередньому вивченні англійських ад'єктивних емосемізмів використання широкого діапазону методів та принципів дослідження є виправданим, адже завдяки їм можливо упорядкувати та систематизувати цей пласт лексики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час вивчення змістового аспекту функціонування емотивних прикметників неабияке значення відіграє лексична семантика, дослідженню якої присвячені праці відомих лінгвістів [4; 5; 6], у яких відображені різні її напрями. Аналіз функціонування емотивної лексики у лінгвістичній парадигмі безпосередньо пов'язаний із формуванням антропоцентричної теорії, яка передбачає орієнтацію на вивчення особливостей не об'єкта, а суб'єкта пізнання, тобто людини, яка «згідно з новою науковою парадигмою висунута на перший план, а мова вважається головною конституентною характеристикою людини та важливою її складовою частиною» [7, с. 8]. Саме тому розвиток науки про емоції повинен супроводжуватися нашим зверненням до тих методів дослідження, що найбільше відповідатимуть поставленим цілям та визначатимуть семантичний підхід до об'єкта дослідження, зокрема взаємозв'язку мови та емоцій.

Мета дослідження полягає в установленні структурних лексико-семантичного поля емотивних прикметників у сучасній англійській мові. Для побудови багаторівневої структури ЛСП прикметників із семою «емоція» в англійськомовній картині світу у цій роботі використано дефініційний, компонентний аналіз та метод ступінчатої ідентифікації. Першочерговим завданням було виокремлення ядра, навколоядерної зони та периферії цього поля, обов'язковими критеріями поділу всього масиву ад'єктивної емотивної лексики на такі зони була наявність у них необхідних для цих зон характеристик, таких як широта або конкретність значень їхніх складових елементів.

Виклад основного матеріалу. У сучасних лінгвістичних дослідженнях поняття лексико-семантичного поля розглядають як лексико-семантичну систему, що відображає певний поня-

тійний відрізок об'єктивної дійсності та складається з парадигм семантично близьких мовних одиниць, які опозиційно корелюють одна з одною внаслідок протиставлення в їхніх значеннях диференційних сем, а тому це лексичне утворення безпосередньо використовується у вивченні вербалізованого втілення емоцій в англійськомовній картині світу, адже слугує її безпосереднім фрагментом.

Насамперед, у цьому дослідженні були виокремлені лексеми-репрезентатори ядерних груп, далі були розглянуті їхні семантичні характеристики та особливості поєднання одних з одними. Наступним етапом розвідки став аналіз лексем, що утворюють навколоядерну зону та периферію досліджуваного поля, тобто подальший поділ груп на основні підгрупи. Важливим є те, що поділ поля на частини має досить умовний характер, адже між його структурними елементами відсутня чітка межа та наявні дифузні ділянки, які відображають поступовий перехід з однієї зони в іншу.

Необхідно підкреслити, що в нашій роботі процедури розкладання лексичних одиниць на компоненти та інтегрування їх у лексико-семантичні групи проводилися паралельно, адже у процесі компонентного аналізу дійсна організація структури значення слова виявляється тільки у випадку, коли «виявлення компонентів значення зумовлено як співвідношенням елементів у межах окремого значення, так і співвідношенням цього значення зі значенням інших мовних одиниць» [8, с. 287–288].

Таким чином, на основі дефініційного та компонентного аналізів словникових тлумачень слів було виокремлено інтегральні емосеми, які містять у собі елементи ядра цього поля. До них належать такі семи, як «**Anger**» (гнів, лють, роздратування), «**Fear**» (страх, трепет), «**Joy**» (радість, веселощі, щастя), «**Love**» (любов, кохання, прихильність), «**Sadness**» (сум, смуток, зневіра), «**Surprise**» (подив-здивування). Ці емотивні семи є інтегральними та домінуючими для ядерних груп ад'єктивних одиниць поля емотивних прикметників, складові елементи яких відповідають необхідним для ядерного компонента критеріям, адже вони не є термінами, не марковані за стилістичною ознакою та за потреби в їхній структурі можна легко виділити загальне значення.

Підтвердженням об'єктивності цього розподілу є теорія К. Ізарда [9] про універсальність або базовість емоцій, за якою вони мають одні і ті ж вираження та характеристики у різних суспільствах, а саме радість-задоволення, здивування-подив, сум-горе-депресія, страх-тривога є основними емоційними переживаннями будь-якої людини у будь-якому суспільстві. На основі наявності цих сем у дефініціях ад'єктивних емосемізмів вони безпосередньо об'єднуються в основні ЛСГ, на які, відповідно, розподіляється ЛСП емотивних прикметників сучасної англійської мови. Проілюструємо структурну репрезентацію ЛСП емотивних прикметників за допомогою діаграми (рис. 1).

До емотивних прикметників, що виступають у відповідних групах основними лексемами-ідентифікаторами, належать такі одиниці, як **joyful** (радісний), **loving** (люблячий), **surprising** (який дивує), **angry** (розгніваний, роздратований), **fearful** (страшний, жакливий), **sad** (сумний, засмучений). На їх основі були виокремлені навколоядерні зони ЛСГ емотивних прикметників, до яких належать основні підгрупи, що утворюються за принципом загальних компонентів значення, притаманних словам цих лексичних утворень, та організуються на основі таких домінуючих ад'єктивів:

Рис. 1. Структурна репрезентація ЛСП емотивних прикметників

1. **Joyful** (радісний): *cheerful* (веселий, бадьорий), *contented* (задоволений), *enthraling* (який зачаровує, захоплює), *optimistic* (оптимістичний), *proud* (гордий, пихатий), *relieved* (що відчуває полегшення), *zestful* (захоплений).

2. **Loving** (люблячий): *affectionate* (люблячий, ніжний, лагідний), *longing* (який жадає, прагне), *lustful* (пристрасний, хтивий, який жадає).

3. **Surprising** (який дивує): *amazing* (приголомшливий, дивний), *astounding* (дивовижний, який вражає).

4. **Angry** (розгніваний, роздратований): *exasperated* (розгніваний, озлоблений), *irritated* (роздратований, сердитий), *outrageous* (розлючений, скажений), *envious* (зздрісний), *disgusted* (який відчуває відразу).

5. **Fearful** (страшний, жакливий): *horror-stricken* (нажаханий, охоплений страхом), *nervous* (знервований, боязкий).

6. **Sad** (сумний, засмучений): *disappointed* (розчарований, зневірений), *neglected* (забутий, занедбаний), *shameful* (ганебний), *hurtful* (образливий, який ранить), *sorrowful* (смутий, скорботний), *sympathetic* (співчутливий).

Ад'єктивні одиниці, що містять у своїх тлумаченнях ці семи, утворюють підгрупи емотивних прикметників у межах відповідних груп. За допомогою їхніх дефініцій можна виокремити деякі диференційні (прототипні) семантичні ознаки досліджуваного поля (причина емоції, час протікання емоції, інтенсивність емоції, оцінка емоції, суб'єкт емоції, прояв емоції, контроль емоції), що дають змогу реконструювати моделі належних до нього основних емоційних станів, виражених за допомогою англійських прикметників у їхній безпосередній реалізації – мовній картині світу.

Члени ЛСП ад'єктивних емосемізмів виокремлювалися на основі якісної емотивної ознаки прикметників, загальної для всіх лексичних одиниць, що входять до нього. Це поле є мозаїкою, ядро якої містить мовні засоби, що спеціалізуються на

вираженні певних категоріально-емотивних значень, які максимально їх ілюструють.

Таким чином, загальною та основною умовою зарахування ад'єктиву до ЛСП емотивних прикметників була наявність у його словниковій дефініції будь-якої вказівки на емоцію, а тому для ад'єктивних емосемізмів місце у системно-структурній організації поля визначалося роллю емосем Anger, Fear, Joy, Love, Sadness, Surprise у їхніх значеннях, яка, у свою чергу, проявлялась як домінуюча (детермінувала належність до ядра поля) або залежна (детермінувала належність до периферії поля).

Розглянемо детальніше структуру лексико-семантичної групи емотивних прикметників в сучасній англійській мові на прикладі ЛСГ ад'єктивних одиниць із емотивною семою «Love». Любов як одна з базових емотивних категорій є фундаментальною для людської природи, адже саме завдяки їй у мові фіксуються та виражаються гендерні особливості, що стали об'єктом досліджень багатьох лінгвістів сьогодення. Саме любов є основою для таких емоційних станів як ревності, ненависть, інтерес, радість, страждання, задоволення, а тому ця емоція є дуже складним та об'ємним поняттям, охоплює всі ці процеси і виражає широкий спектр стосунків між людьми. Л.Е. Кузнєцова створює семантичну модель поняття «любові» на основі аналізу уявлень про нього у психологічних дослідженнях. У моделі виділені такі ознаки: інтегральна ознака «цінність»; ознака «позитивність»; центральне положення предмета любові у системі цінностей суб'єкта; невмотивованість вибору об'єкта любові, його мимовільність; індивідуальність об'єкта любові; сексуальна забарвленість (у видах еротичної любові) [10, с. 202].

Любов як глибоке, ірраціональне почуття, яке переживає суб'єкт та спрямоване на інший суб'єкт чи об'єкт, є надзвичайно складним та багатограним. Саме тому вся неповторність цього психологічного феномену повинна рівноцінно відображатися мовою, яка потребує великої кількості засобів для вираження любовних почуттів.

Лексико-семантична група ад'єктивних емосемізмів із загальною емотивною семою «Love» складає невід'ємну частину ЛСП емотивних прикметників в англійській мові та налічує 147 одиниць. До цього лексико-семантичного утворення належать такі ад'єктиви, як: *adoring* (showing very strong love for someone (CALD)), *besotted* (completely in love with someone and always thinking of them (CALD)), *endearing* (making someone love or like you (LDCE)), *goosey* (showing your love for someone in a way that other people think is silly (LDCE)), *torrid* (that involves very strong emotions connected with love and sex (CCADE)), *smitten* (in love with someone (MED)), *dotting* (showing that you love someone very much (CALD)), *infatuated* (having a very strong but not usually lasting feeling of love or attraction for someone or something (OALD)), *patriotic* (showing love for your country and being proud of it (CALD)) та інші.

Понятійним центром цієї групи є емосема «Love», адже саме вона виступає як домінуюча, ядерна сема. Відповідно, основним словом-ідентифікатором, що представлятиме досліджувану групу у структурі ЛСП емотивних прикметників, було обрано ад'єктив *loving* (люблячий), який відповідає спільному семантичному компоненту групи. Цей прикметник є центральним елементом групи та характеризується такими відтінками семантики:

- 1) showing a lot of love towards someone (CALD);
- 2) feeling or showing love and affection for sb/sth (OALD);
- 3) someone who is loving feels or shows love to other people; loving actions are done with great enjoyment and care (CCADE);
- 4) feeling or showing love (MED);
- 5) behaving in a way that shows you love someone; done with a lot of care and attention (LDCE).

За допомогою аналізу цих словникових дефініцій можемо встановити загальне значення, що притаманне ЛСГ емотивних прикметників зі спільною емотивною семою «Love»: feeling or showing love or affection for someone or something (той, що відчуває чи показує любов або прихильність до когось чи чогось). Присутні в імені групи інтегральні семи «позитивність» та «антропонімічність» вказують на належність цього почуття до основних емотивних категорій, безпосередньо пов'язаних із внутрішнім світом людини, адже любов відіграє важливу роль у її житті та при взаємодії з реальною дійсністю, результатом якої є позитивне сприйняття індивідом того чи іншого явища.

У структурі ЛСГ прикметників із емосемою «Love», як і у решті груп, що належать до досліджуваного поля, елементи об'єднані за семантичним принципом навколо центрального слова, відображаючи основні системні зв'язки емотивів у межах групи. Ця група характеризується видовою лексико-семантичною спільністю своїх елементів, які поділяються на три основні підгрупи, що утворюються на основі домінуючих ад'єктивів *affectionate* (люблячий, ніжний, лагідний), *longing* (який жадає, прагне), *lustful* (пристрасний, хтивий). Вони позначають різні форми прояву любові у вигляді ознаки чи якості та відображені в діаграмі (рис. 2).

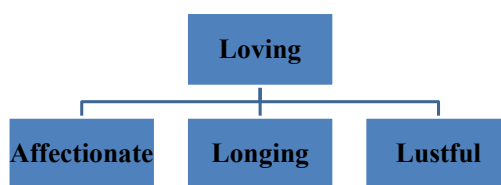

Рис. 2. Основні підгрупи у межах ЛСГ прикметників із емосемою «Love»

Ці лексико-семантичні підгрупи, у свою чергу, поділяються на кількісно менші утворення – синонімічні ряди (за виключенням підгрупи на основі домінуючого ад'єктивного емосемізму *longing*, у якій синонімічні ряди відсутні), у семантиці яких інтегральна сема передається опосередковано або через семантику інших членів групи:

1) *affectionate*: *admiring* (що відчуває захоплення), *adoring* (що обожає), *attractive* (що приваблює, притягальний), *caring* (турботливий), *compassionate* (співчутливий, жалісливий), *fond* (люблячий), *liking* (що відчуває симпатію, прихильний), *sentimental* (сентиментальний, чутливий), *tender* (люблячий, ласкавий, турботливий);

2) *lustful*: *desirous* (який бажає, жадає, прагне), *infatuated* (захоплений, зацікавлений пристрасною), *passionate* (пристрасний, закоханий).

Таким чином, лексико-семантична структура ЛСГ ад'єктивних емосемізмів із емосемою «Love» є відносно неоднорідним утворенням, адже її центр є абстрактним емотивним поняттям, яке передбачає не тільки вплив на суб'єкта, резуль-

татом якого є виникнення у нього певних відчуттів чи переживань, але й бажання самого суб'єкта висловити свої емоції за допомогою певних вчинків. Оскільки ця група є частиною ЛСП емотивних прикметників, вона об'єднує ад'єктивні емосемізми зі значенням *love* та охоплює все розмаїття почуттів симпатії до предметів і явищ об'єктивної дійсності.

Висновки та перспективи подальших пошуків. Лексико-семантичне поле емотивних прикметників у сучасній англійській мові є цілісним лексико-семантичним утворенням, що складається з шести ЛСГ, елементи яких систематизовані у групи на основі характерних для їх елементів складових емосем: Joy, Love, Surprise, Anger, Fear, Sadness. У свою чергу, до ядерних емотивних прикметників, що виступають у відповідних групах основними лексемами-ідентифікаторами, належать такі одиниці, як *joyful, loving, surprising, angry, fearful, sad*. До навіколоядерної зони ЛСП емотивних прикметників належать основні підгрупи, що організовуються на основі наступних домінуючих ад'єктивів: *cheerful, contented, enthralling, optimistic, proud, relieved, zestful; affectionate, longing, lustful; amazing, astonishing; exasperated, irritated, outrageous, envious, disgusted; horror-stricken, nervous; sad, disappointed, neglected, shameful, hurtful, sorrowful, sympathetic*. ЛСП емотивних прикметників у сучасній англійській мові становить значний дослідницький інтерес, а тому перспективи подальших досліджень цього питання полягають у вивченні лінгвостилістичних особливостей англійських ад'єктивних емосемізмів і глибинної аналізі їх семантичної та словотвірної структури.

Література:

1. Вольф Е.М. Грамматика и семантика прилагательного. Москва : Наука, 1978. 199 с.
2. Уфимцева А.А. Типы словесных знаков. Москва : Книжный дом «Либроком»/URSS, 2011. 208 с.
3. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека. Москва : Изд-во «Языки русской культуры», 1999. 896 с.
4. Дяков А.С. Основи термінотворення : Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ : Вид. дім «KM Academia», 2000. 218 с.
5. Левицкий В.В. Семасиология. Винница : Нова книга, 2006. 508 с.
6. Попова З.Д. Лексическая система языка: внутренняя организация, категориальный аппарат и приемы описания. Москва : Книжный дом «ЛИБРОКОМ» (Лингвистическое наследие XX века), 2014. 176 с.
7. Маслова В.А. Лингвокультурология : учеб. пособие. Москва, 2011. 208 с.
8. Селивестрова О.Н. Некоторые типы семантических гипотез и их верификация. Гипотеза о современной лингвистике. Москва : Наука, 1980. С. 262–360.
9. Изард К.Э. Психология эмоций. Санкт-Петербург : Питер, 2007. 464 с.
10. Кузнецова Л.Э. Любовь. Антология концептов. Волгоград : Парадигма, 2006. С. 199–216.

Melnychuk N. The structure of lexico-semantic field of emotive adjectives in modern English

Summary. The article is devoted to the description of the structure of the lexico-semantic field of emotional adjectives in modern English. In modern linguistic research the concept of lexico-semantic field is relevant to the study of lexico-semantic structure of language as a complex of interconnected elements. In English linguistic picture of the world the semantic field of emotionality reflects a complex structure that encompasses elements of different parts of speech. Among them there is lexico-semantic field of emotional adjectives which represents the direct examples of verbal realization of human emotions within the linguistic picture of the world. It provides a continuity of connections of plural objects along with the possibility of describing these emotional units together without dividing the vocabulary (in contrast to the functional-semantic classes of emotional words, the study of which requires it). The semantic field contains an integral semantic feature that unites all its units and is expressed by a generalized meaning – an integral lexeme. It is a formal dominant word with a broad lexical meaning which combines a set of semantic features of the field, the most constant and relevant among which are sememes. In language, sememes are expressed lexically with the help of a certain number of lexemes or lexico-semantic variants of words, manifesting a significant denotative correlation with the semantic center of the field. In its turn, the sememes determine the belonging of the word to a separate field structure, embodying their integral or differential nature. Thus, in the structure of the lexico-semantic field a word may have a complete, partial, potential or contextual correlation. The study of the lexico-semantic field of emotional adjectives is based on the principle of systematization and brings to the fore the connection of language with reality, its correlation with extraverbal reality. It is a rather complex structure in which the nucleus, perinuclear zone and periphery are separated.

Key words: semantic feature, lexico-semantic field, emotional adjective, linguistic picture of the world, semantic structure.